

A KITÜNTETÉSES DOKTORRÁ AVATÁS ELŐZMÉNYEI ÉS MAI HELYZETE A MAGYAR ÉS AZ OSZTRÁK JOGÁSZKÉPZÉSBEN

Hamza Gábor

az MTA rendes tagja, tanszékvezető egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar Római Jogi Tsz.
gabor.hamza@ajk.elte.hu

Hoffman István

PhD, egyetemi adjunktus,
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tsz.
hoffman.istvan@ajk.elte.hu

1. Igencsak meglepő, sőt nézetünk szerint kifejezetten sajnálatos tény, hogy már több mint négy évtized telt el azóta, hogy jogász doktorrá avatására kitüntetéssel, *sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae*, került volna sor az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Állam- és Jogtudományi Karán. 1958 óta összesen három, 1964-ben egy, 1973-ban pedig két, középiskolai és jogi tanulmányai során kizárólag jeles érdemjegyet szerzett hallgatót avattak az Eötvös Loránd Tudományegyetemen kitüntetéses doktorrá. Sajnos nem jobb a helyzet a többi hazai jogi karon sem. A két társkaron, Pécsen és Szegeden három-három doktorjelölt kitüntetéses doktorrá avatására került sor 1958 óta. A később, azonban még a rendszerváltás előtt alapított miskolci, majd a rendszerváltást követően létrejött győri és debreceni jogi karon ugyancsak nem volt kitüntetéses doktorrá avatás. Ugyanez vonatkozik a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Károli Gáspár Református Egyetem jog- és államtudományi karára is.

2. A rendszerváltást követően, azaz negyed évszázad óta pedig egy joghallgató sem volt, akit *sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae*

avattak volna doktorrá. Ennek következtében igen sok joghallgató, s tegyük hozzá, kolléga, végzett jogász már nem is tudja, hogy létezik (pontosabban a „gyakorlatban” létezett) a doktorrá avatásnak, a *promotiónak* ez az ünnepléses formája, annak ellenére, hogy igen fontos akadémiai, egyetemi eseményről van szó, amelynek a felsőoktatási intézmény (kar és egyetem) minősítésénél is – igaz, ez csak, tegyük hozzá, „különös” módon Ausztriára vonatkozik –, nem csekély súlya van.

3. Az egyetem, amely a több évszázados, sőt lassan már évezredes múltra visszanyúló hagyomány alapján az oktatók és a hallgatók (diákok) – lényegét tekintve – „korporatív” módon konstruált intézménye (*universitas magistrorum et scholarium*) minőségének értékelésénél (minősítésénél, evaluációjánál) nézetünk szerint szerepet kell vagy – pontosabban – kellene kapnia a kiemelkedő hallgatói tanulmányi és tudományos kutatási teljesítménynek.

4. Báró Eötvös Ignác (1786–1851) volt az első Magyarországon, a Magyar Királyságban (Eötvös József édesapja, Eötvös Loránd, az Eötvös Loránd Tudományegyetem névadójának nagyapja), aki *sub auspiciis*... promoveált

jogból 1804-ben a Pesti Egyetemen (nagy értékű aranyláncot kapott). Az uralkodót, II. Ferenc néven a német-római birodalom császárat, I. Ferenc néven osztrák császárt (1792–1835), aki egy személyben a Szent Római Birodalom (*Sacrum Romanum Imperium, Heiliges Römisches Reich*) császára (*imperator*) és Ferenc néven magyar király (*rex*) volt, gróf Széchenyi Ferenc képviselte.

5. Az 1804-ben sorra került első *subauspiciis Regis* doktorra avatást követően ez az ünnepélyes avatás (*promotio sub auspiciis Regis*), a II. világháborút követően, csaknem tizennégy éven át tartó szüneteléssel – 1944/1945 és 1958 között ugyanis nem került sor *sub auspiciis*... doktorra avatásra – beépült, igaz, Ausztriával összevetve viszonylag későn, a magyar felsőoktatás rendszerébe. Ebben nézetünk szerint a társadalmi és politikai átalakulás játszott döntő szerepet. Nem elhanyagolható tényező volt továbbá az is, hogy Magyarország alkotmányos rendszerében az államfői funkciót is érintő változás következett be. Az államfői funkciót 1946. február 1-ig, a köztársaság kikiáltásáig, kollektív testület töltötte be.

6. Említést érdemel, hogy a II. világháborút, pontosabban a köztársaság kikiáltását követően, 1946-ban bevezetésre került *Sub laurea Almae Matris* („egyetemi [Alma Mater] babérkoszorús”) doktorra avatás, bár a felavatott gyűrűt, aranygyűrűt kapott, feltételei jelentősen különböztek a *Promotio sub auspiciis Regis* és a *Promotio sub auspiciis Gubernatoris*) követelményeitől. 1952-vel kezdődően pedig már nem is került sor erre az ünnepélyes keretek között történő doktorra avatásra. 1951-ben került sor utoljára néhány doktorjelölt *Sub laurea Almae Matris* doktorra avatásra.

7. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy bár Magyarország államformája (monarchia, ponto-

sabban királyság, köztársaság) báró Eötvös Ignác kitüntetéses doktorra avatása óta, azaz 1804 óta többször is változott, a *promotio sub auspiciis*... főbb elemei és követelményei, feltételei azonban nem. A *promotio sub auspiciis Regis* feltételeit egy 1893-ban kibocsátott minisztériumi (miniszteri) rendelet rögzítette, szabta meg. E rendelet alapján került, kerülhetett sor a doktorjelölt *sub auspiciis Regis* doktorra avatására.

8. Az I. világháborút követően, egészen 1944-ig a „király nélküli királyság” mintegy negyed évszázadon át tartó periódusában *sub auspiciis Gubernatoris* néven került sor „államfői védnökség alatt”, pontosabban az államfői funkciót betöltő kormányzó „pártfogásával” történő doktorra avatásra. A *Promotio sub auspiciis Gubernatoris* feltételeit a 80.160/1922 Vkm. számú (miniszteri) rendelet szabta meg. Ez a vallás- és közoktatási miniszter által kibocsátott rendelet hatályon kívül helyezte a fentebb említett, 1893-as, a *Pro motio sub auspiciis Regis* feltételeiről rendelkező miniszteri rendeletet, anélkül azonban, hogy a kitüntetéses doktorra avatás jogszabályi feltételeit lényegesen módosította volna. A 80.160/1922 Vkm. számú (miniszteri) rendelet értelmében a doktorjelölt kitüntetéses doktorra avatására a kormányzó előzetes („legfelsőbb”) engedélye alapján került, kerülhetett sor.

9. A kitüntetéses doktori avatások közös jellemzője, hogy arra az államfőnek (az „államszocializmus” idején a kollektív államfőnek, az Elnöki Tanácsnak) vagy képviselőjének jelenlétében kerül sor. Ezekben az ünnepélyes keretek között tartott avatásokon (az egyetemi tanács ülésein) 1918-ig a király vagy annak képviselője, 1922 és 1944 között pedig a kormányzó (*Promotio sub auspiciis Gubernatoris*), kivételesen annak képviselője (leggyak-

rabban a vallás- és közoktatásügyi miniszter vagy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium egyik államtitkára) volt jelen, és tartott beszédet.

10. 1958 óta – ebben az évben került ugyanis bevezetésre az 1958. évi I–6. NET határozat alapján a *Sub auspiciis Rei Publicae popularis* doktorrá avatás – a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET) elnökének vagy kivételesen a huszonegy tagból álló, kollektív államfőnek minősülő NET kijelölt tagjának jelenlétében, aki ebből az alkalomból beszédet, egyfajta „*laudatio*”-t is tartott, került sor kitüntetéses doktorrá avatásra. Az egyetemi évkönyvben (almanachban) nyomtatásban is megjelent a NET elnöke vagy az Elnöki Tanácsot képviselő NET-tag beszéde.

11. Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény módosításáról szóló 1990. évi XXIII. törvény megváltoztatta a „népköztársaságra” utaló elnevezést („*res publica popularis*”) a kitüntetéses doktorrá avatás hivatalos, jogszabályi elnevezésében. Az új, módosított név: *Promotio sub auspiciis Praesidis* (majd *Praesidentis*) *Rei Publicae* lett. 1990 májusa óta általában a köztársasági elnök van jelen, és tart a hagyományokat követve beszédet a kitüntetéses doktorrá avatásnál. Erre utal a *sub auspiciis Praesidentis* kifejezés, amely a köztársasági elnök jelenlétére utal.

12. A kitüntetéses doktorrá avatás fontos formai eleme az, hogy a „Magyarországon a király, Ausztriában a császár védnöksége alatt” doktoráló személy egy *aranyékszert* – a XIX. század első felében egy nagy értékű aranyláncot (esetleg aranyérmet), a XIX. század második felében, illetve utolsó évtizedében aranygyűrűt (az I. világháború végéig nagy értékű gyémántokkal ékesítve), az I. világháborút, pontosabban 1922-t követően pedig néhány éven át, az ország súlyos anyagi, pénzügyi

helyzetére tekintettel vasgyűrűt (melyet később aranygyűrűre cseréltek át) – kap ajándékba.

13. Utalni kívánunk arra, hogy kitüntetéses doktorrá avatás az Osztrák–Magyar Monarchia több egyetemén is, így például – a teljes felsorolás igénye nélkül – Krakkóban (a tekintélyes, világhírű lengyel történész, Oskar Halecki [1891–1973] 1913-ban promoveált *sub auspiciis Imperatoris* az 1364-ben alapított krakkói egyetemen), Lembergben és Prágában (1861-ig, az olasz állam létrejöttéig nézetünk szerint valószínűleg – ez azonban még kutatást igénylő kérdés – Paviában) is ismert volt. Eredetileg az egyetem (akadémia, felsőoktatási intézmény) tudományos rangjának elismerését jelentette az, ha az uralkodó (császár, illetve király) felruházta a császári (királyi) elismeréssel járó *ius promovendi*-vel az egyetemet. Magyarországon például az 1872-ben létrejött kolozsvári egyetem az alapítást követően, évtizedekkel később nyerte el a királyi (uralkodói) „auspiciumok” mellett történő *ius promovendi*-t, igaz, hogy ebben szerepet játszott az is, hogy a *Promotio sub auspiciis Regis* jogszabályban (rendeletben) történő szabályozására csak a XIX. század utolsó évtizedében, 1893-ban került sor.

14. Magyarországon kívül Ausztriában, pontosabban az Osztrák Örökös Tartományokban (*Österreichische Erblande* vagy *Erbländer*) volt ismert a doktorrá avatásnak ez a formája. Dokumentálhatóan, kétséget kizáróan az első *promotio sub auspiciis Imperatoris*-ra 1625-ben, II. Ferdinánd (1619–1637) német-római császár (osztrák főherceg, cseh és magyar király) uralkodása alatt került sor. A XVIII. században, Mária Terézia uralkodása alatt már nem főnemesi (nemesi) származású kiváló hallgatók „császári védnökség alatt” történő doktorrá avatására is sor került, pontosabban kerülhetett.

15. A *promotio sub auspiciis Imperatoris* szabályait egy, a császári és királyi (k.k.) *Ministerium für Cultus und Unterricht* által 1888. augusztus 28-án kibocsátott rendelet (Erläss) rendezte. A „legfelsőbb” (császári) védnökség mellett doktorra avatott személy korábban egy nagy értékű aranyláncot vagy a császár képmásával ellátott érmet, 1888-at követően pedig briliánsgyűrűt kapott az uralkodótól, illetve annak képviselőjétől, aki rendszerint annak a tartománynak (*Kronland*) volt a helytartója (*Statthalter*), amelynek területén a jelöltet promoveáló (doktorra avató) egyetem volt. 1918 és 1952 között, az Első Köztársaság (*Erste Republik*) idején és a II. világháborút követő esztendőkből szünetelt Ausztriában (*Deutsch-Österreich*) a *promotio sub auspiciis Praesidentis*.

16. 1952. március 5-én (jó három esztendővel az Ausztria szuverenitását visszaállító államszerződés [*Staatsvertrag*] aláírása előtt) Ernst Kolb oktatásügyi miniszter (*Unterrichtsminister*) rendelete alapján vált ismét lehetővé a kitüntetéses doktorra avatás. Az első kitüntetéses doktorra avatásra az innsbrucki egyetemen Theodor Körner szövetségi elnök jelenlétében került sor 1952 végén. A kitüntetéses doktorra avatáson – az Osztrák Köztársaság szövetségi (föderális) állami struktúrájára (*Bundesrepublik*) figyelemmel – mind a szövetségi állam (*Bundesland*) „első embere”, Bécsben a polgármester (aki egy személyben tartományfőnök [*Landeshauptmann*] és polgármester [*Bürgermeister*]), mind a szövetségi elnök (*Bundespräsident*) jelen van, s amelyen az államfő egy díszes, az állam címerét és a *sub auspiciis Praesidentis* promoveált személy nevét is feltüntető aranygyűrűt ad át az egyetemi tanács, szenátus (*Universitätssenat*) ünnepélyes keretek között tartott ülésén az avottnak. 1952 és 2012 között Ausztriában

összesen 1042 kitüntetéses doktorra avatásra került sor. A magas hallgatói létszám ellenére, hasonlóan Magyarországhoz, viszonylag kevés jogász promoveált *sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae*.

17. Említést érdemel, hogy 2012. március 6-án a jeles tudományos rendezvények helyszínül szolgáló *Aula der Wissenschaften*-ben a szövetségi elnök, Dr. Heinz Fischer jelenlétében a kitüntetéses doktorra avatás „visszaállításának” hatvanadik évfordulója alkalmából ünnepélyes megemlékezésre került sor. A kitüntetéses doktorra avatás jelentőségét hangsúlyozó ünnepi beszédet Karlheinz Töchterle professzor, a tudományért és a kutatásért felelős szövetségi miniszter (*Bundesminister für Wissenschaft und Forschung*) tartotta. A mintegy négyszáz résztvevő jelenlétében tartott ülésen részt vett az Osztrák Tudományos Akadémia (*Österreichische Akademie der Wissenschaften – ÖAW*) elnöke, az ezt a tisztséget 2013. június 30-ig betöltő Helmut Denk professzor, aki maga is *Sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae* doktorált. Az ünnepélyes eseményen, megemlékezésen részt vett továbbá a bécsi egyetem rektora, Heinz Engl professzor, akit szintén *Sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae* avattak doktorra. Kiemelendő, hogy a jeles jubileumi megemlékezés Ausztriában a tömegkommunikációs eszközök révén öröndetes módon széles nyilvánosságot kapott.

18. Magyarországon a *promotio sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae*-re akkor kerülhet sor, ha kiváló tanulmányi eredménnyel végezik a hallgató. Ennek feltétele 1958 óta a kiváló – csak jeles érdemjegyet tartalmazó – gimnáziumi és egyetemi tanulmányi eredmény. Ez azt jelenti, hogy csak akkor avatható valaki kitüntetéses doktorra, ha a középiskola első (1996-tól a középiskola kilencedik osztályától) valamennyi év végi jegye, valamint egyetemi

tanulmányai alatt valamennyi érdemjegye a legmagasabb fokozatú volt (azaz jeles, kiválóan megfelelt, PhD fokozatszerzési eljárásban *summa cum laude*).

19. A fenti feltétel(ek) teljesítése esetén az egyetem javaslata alapján az oktatásért felelős miniszter (jelenleg az emberi erőforrások minisztere) készít – a feltételek fennálltának ellenőrzését követően – előterjesztést a köztársasági elnöknek. A köztársasági elnök egyedi határozatával engedélyezi a kitüntetéses doktori avatást. Ezt követően kerül sor az avatásra, amelyen főszabály szerint a köztársasági elnök vagy az őt képviselő személy is jelen van. A kitüntetéssel doktorrá avatott személy az elnök jelenléte mellett egy, Magyarország címerével ellátott, 8 gramm súlyú, 14 karátos aranyból készült pecsétgyűrűt kap, amelybe belevésik a *Promotio sub auspiciis praesidentis Rei Publicae* szöveget és az avatott személy nevét is. (A kitüntetéses doktori avatás részletes feltételeit a 387/2012. (XII. 19.) Korm. rendelet 18–19. §-a tartalmazza.)

20. A jogászi hivatás sajátossága, hogy mivel a joghallgatók már a mesterképzés megszerzését követően a mesterképzés befejezését tanúsító – tudományos fokozatnak nem minősülő – doktori címet (dr. iur.) kapnak, ezért elvileg ilyen doktorrá avatásra már az osztatlan egyetemi alapképzés befejezésével sor kerülhet. Más, ilyen ún. hivatási doktori (jelenleg hivatási doktori – dr. – cím jár az általános orvosi, fogorvosi, gyógyszeré-

szi, állatorvosi és jogászi képzéseken szerzett mesteri – MA/MSc – diplomák mellé) címmel nem járó képzések esetén a kitüntetéses avatásra a doktori (PhD) fokozat megszerzésekor kerül sor.

21. Feltétlenül említést, sőt egyenesen kiemelésért érdemel, hogy a doktorjelölt kitüntetéses doktorrá avatásának nem voltak a rendszerváltás előtt sem és – tegyük hozzá – ma sincsenek „politikai” feltételei. A kifogástalan „magaviselet” (erkölcsi természetű követelmény) mellett kizárólag a doktorjelölt kimagasló tanulmányi és tudományos eredménye számított és számít.

22. Ennek a történeti és „összehasonlító” szempontokra egyaránt tekintettel lévő rövid áttekintésnek közzétételével célunk, szándékunk döntően az, hogy felhívjuk a figyelmet a *Sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae* doktorrá avatásnak az oktatást és a tudományos kutatást egyaránt jelentős mértékben motiváló, ösztönző komoly szerepére a valóban, nem csupán a „jámbor óhaj” („*pium desiderium*”) vonatkozásában megfogalmazott, hanem a nemzetközi mércével mérve is magas színvonalú egyetemi képzésben általában – azaz nem csupán a jogász-felsőoktatás – területén.

Kulcsszavak: *ius promovendi*, *Promotio sub auspiciis Gubernatoris*, *Promotio sub auspiciis Praesidentis Rei Publicae*, *Promotio subauspiciis Regis*, *Promotio sub auspiciis Rei Publicae popularis*, *Promotio sub Laurea Almae Matris*